PODKAST VA VIZUAL KONTENTLAR ORQALI PARLAMENT FAOLIYATINI YOSHLAR AUDITORIYASIGA YETKAZISH

Muxiddinova Aziza Fazliyevna
Samarqand davlat chet tillar instituti Sharq tillar fakulteti
"Xalqaro jurnalistika" yo'nalishi 3-bosqich 2408-guruh talabasi

Annotatsiya: Maqolada parlament faoliyatini yoshlar auditoriyasiga podkast va vizual kontentlar orqali yetkazishning imkoniyatlari, shakllari va xavflari tahlil qilinadi. Tadqiqot yosh auditoriyaning axborot iste'moli o'zgarayotganini ko'rsatgan xalqaro hisobotga, konvergensiya, fuqarolik ishtiroki va multimedia orqali o'rganish nazariyalariga tayanadi. Natijada parlament materiallarini yoshlarga yetkazishning beshta asosiy kontent shakli aniqlandi va ularning har biri uchun amaliy foyda hamda xavf ko'rsatildi. Maqola yakunida parlament matbuot xizmati va tahririyatlar uchun to'rt bosqichli ish modeli taklif etiladi.

Kalit so'zlar: parlament jurnalistikasi, podkast, vizual kontent, yoshlar auditoriyasi, multimedia.

Ta'lim, ish topish, kredit olish va ijtimoiy himoya tartibini belgilovchi qonunlar yoshlarning hayotiga bevosita ta'sir qiladi. Shunga qaramay, aynan yosh auditoriya parlament faoliyatidan ko'pincha uzoqda turadi. Stenogramma, qonun loyihasi va rasmiy axborot xabarlari ularga yetib bormaydi, yetib borganda ham o'qilmaydi, sababi shakl ham, til ham ularning axborot odatiga mos kelmaydi. Reuters instituti hisobotiga ko'ra, yosh auditoriya yangilikni ko'proq ijtimoiy tarmoq va video platformalardan oladi, an'anaviy nashrlarga esa kamroq murojaat qiladi. Hisobotda TikTok platformasining yosh foydalanuvchilar orasida tez o'sgani ham qayd etilgan. Bu holat parlament matbuot xizmatlari va tahririyatlar oldiga yangi vazifa qo'yadi. Axborotni faqat to'g'ri tayyorlash yetarli bo'lmay qoladi, uni auditoriya bor joyga, auditoriya tushunadigan shaklda olib borish ham kerak bo'ladi.

Jenkins konvergensiya madaniyati tushunchasi orqali bir xil mazmun turli platformalar bo'ylab oqishini va auditoriya faqat iste'molchi bo'lib qolmay, kontent yaratuvchisi hamda tarqatuvchisiga ham aylanishini ko'rsatgan. Bennett esa yosh avlodning fuqarolik ishtiroki an'anaviy burch tushunchasidan o'zini ifoda etish va o'z tanlovini amalga oshirish tomon siljiganini ta'kidlagan. Demak parlament haqidagi axborot yoshlarga majburiyat sifatida taqdim etilsa, ta'sir kuchsiz bo'ladi. U ularning qiziqishi va ovoz chiqarish istagiga javob bersagina o'z o'rnini topadi. Shunga qaramay, parlament jurnalistikasi sohasida podkast va vizual kontentning o'rni hali tizimli o'rganilmagan. Mavjud

tadqiqotlar yoshlar va ommaviy axborot vositalari mavzusini umumiy tarzda yoritadi, parlament materialining o‘ziga xos murakkabligi esa alohida e’tibor talab qiladi. Qonun loyihasi yuridik tilda yoziladi, majlis soatlab davom etadi, ovoz berish natijalari esa jadval shaklida beriladi. Bularni yoshlar tushunadigan tilga o‘girish maxsus yondashuvni taqozo etadi. Tadqiqotdan ko‘zlangan maqsad parlament faoliyatini yoshlarga podkast va vizual kontentlar orqali yetkazishning asosiy shakllarini aniqlash, ularning foydasi bilan xavfini baholash va amaliy ish modelini taklif etishdir. Shu maqsadda avval yosh auditoriyaning axborot iste’moliga oid nazariy qarashlar o‘rganildi, so‘ng kontent shakllari tizimlashtirildi, undan keyin xavflar baholandi, yakunda amaliy model ishlab chiqildi.

Tadqiqot sifat yondashuviga tayanadi va nazariy tahlil hamda modellashtirish usullarini birlashtiradi. Shuni ochiq aytish kerak, maqola uchun yangi so‘rov yoki fokus guruh o‘tkazilmadi. Keltirilgan xulosalar mavjud ilmiy manbalarni va xalqaro hisobotni tahlil qilish, ularni parlament materiali misolida talqin qilish natijasida shakllandi.

Ish uch bosqichda bajarildi. Dastlab yosh auditoriyaning axborot odati, konvergensiya, fuqarolik ishtiroki, podkast va multimedia orqali o‘rganishga oid manbalar solishtirildi. Keyin bu qarashlar parlament materialining xususiyatlari bilan, ya’ni murakkab til, uzun majlislar va raqamli ma’lumotlar bilan taqqoslandi. Yakunda topilgan kontent shakllari foyda, tayyorlash murakkabligi va xavf mezonlari bo‘yicha tizimga solindi. Tadqiqotning cheklovi shundan iboratki, hisobot ma’lumotlari asosan rivojlangan mamlakatlardagi auditoriyaga tegishli. O‘zbekiston yoshlarining parlament kontentiga munosabati alohida so‘rov orqali aniqlanishi lozim, shu sababli milliy sharoitga oid fikrlar farazlar sifatida o‘qilishi kerak.

Mayer odamlar so‘z va tasvir birga berilganda materialni faqat matndan ko‘ra chuqurroq o‘zlashtirishini ko‘rsatgan. Parlament materiali murakkab jarayonlar va raqamlarni o‘z ichiga oladi, shu bois izoh bilan tasvirning uyg‘unligi bu yerda ayniqsa asqotadi. Qonun loyihasining yo‘li, ovoz berish natijasi yoki byudjet taqsimoti oddiy chizmada bir qarashda tushuniladi, matnda esa uni bir necha marta o‘qish kerak bo‘ladi. Shu bilan birga ortiqcha bezak o‘rganishga xalaqit beradi, shuning uchun vizual kontent qisqa va maqsadli bo‘lishi lozim. Podkastning kuchi boshqa yerda. Berry podkastni radioning yangi shakli sifatida tavsiflab, uning asosiy farqi tinglovchi xohlagan vaqtda va xohlagan joyda tinglay olishida ekanini ko‘rsatgan. Yosh odam yo‘lda, mashqda yoki uy ishlari paytida parlamentdagi bahsni tinglashi mumkin. Parlament majlisi kunduzi o‘tadi, yoshlar esa bu vaqtda o‘qish yoki ish bilan band, shuning uchun majlisning qisqartirilgan audio sharhi ular uchun eng qulay yo‘l bo‘lishi mumkin.

Yoshlar auditoriyasiga yo‘l topishda fikr yetakchilarining roli ham muhim. Katz va Lazarsfeld ommaviy axborot vositalarining ta’siri ko‘pincha atrofdagilarga fikr bildiradigan shaxslar orqali o‘tishini ko‘rsatgan. Bugungi kunda bunday yetakchilar ijtimoiy tarmoqdagi mashhur blogerlar va podkast yurituvchilar bo‘lishi mumkin. Parlament matbuot xizmati ular bilan hamkorlik qilsa, axborot tezroq tarqaladi, ammo bu hamkorlik shaffof bo‘lishi, aks holda targ‘ibot shubhasi tug‘iladi.

Tahlil natijasida parlament faoliyatini yoshlarga yetkazishning beshta asosiy shakli aniqlandi. Birinchisi tushuntiruvchi podkast bo‘lib, unda bitta qonun yoki masala sodda tilda va suhbat ohangida izohlanadi. Ikkinchisi haftalik parlament sharhi shaklidagi podkast, u o‘tgan haftadagi muhim qarorlarni va ularning yoshlarga ta’sirini qisqa yetkazadi. Uchinchisi qisqa video, masalan deputat chiqishining bir daqiqalik tushuntirilgan lavhasi. To‘rtinchisi infografika va chizmalar, beshinchisi esa ovoz berish natijalari va qonun yo‘lini ko‘rsatuvchi interaktiv sahifa. Bu shakllar 1 jadvalda umumlashtirilgan.

1 jadval. Parlament faoliyatini yoshlarga yetkazishning asosiy kontent shakllari

Shakl	Afzalligi	Parlament materialiga tatbiqi	Asosiy xavf
Tushuntiruvchi podkast	Chuqur izoh, qulay vaqtda tinglash	Bitta qonun yoki masalaning sabab va oqibatlarini tushuntirish	Uzun va zerikarli bo‘lib qolishi
Haftalik sharh podkasti	Muntazam odat hosil qiladi	Haftadagi qarorlar va ovoz berishlarni qisqa bayon etish	Tanlovdagi tarafkashlik
Qisqa video	Tez tarqaladi, e’tiborni tortadi	Deputat chiqishining izohli lavhasi	Kontekstning tushib qolishi
Infografika	Raqamlarni bir qarashda tushuntiradi	Byudjet, ovoz berish natijasi, qonun	Soddalashtirishda xatoga yo‘l qo‘yish

		yo‘li	
Interaktiv sahifa	Foydalanuvchini faol qiladi	Deputat faolligi va qonunlar bo‘yicha qidiruv	Tayyorlash qimmati va texnik murakkablik

Tushuntiruvchi podkast eng yaxshi natijani bitta aniq savolga javob berganda beradi. Masalan stipendiya yoki o‘qish kreditiga tegishli qonun o‘zgarishi yuzasidan tuzilgan suhbat tinglovchiga nima o‘zgargani, kimga tegishli ekani va qachondan kuchga kirishini ketma ket tushuntiradi. Suhbatga deputat, huquqshunos va talaba taklif etilsa, bir masalaga turli nuqtai nazardan qarash imkoni paydo bo‘ladi. Podkast davomiyligi mavzu murakkabligiga qarab ixcham bo‘lishi, uzun majlis stenogrammasining takroriga aylanmasligi kerak. Qisqa videoda birinchi soniyalar hal qiluvchi ahamiyatga ega. Tomoshabin ekranni surib o‘tib ketmasligi uchun videoning boshida yosh uchun muhim savol qo‘yilishi, davomida esa qonunning mohiyati sodda so‘z va tasvir bilan ochilishi lozim. Mayer ta’kidlagan tamoyilga ko‘ra, tasvir va tovush bir biriga mos tushsa, o‘zlashtirish osonlashadi. Videoning oxirida to‘liq manbaga havola berilsa, qisqalik aniqlik hisobiga bo‘lmaydi.

Infografika va interaktiv sahifa uchun asosiy qoida tartibdir. Bir chizmada bitta fikr berilsa, o‘quvchi uni tez anglaydi, bir nechta raqam va rang aralashsa, e’tibor tarqaladi. Ovoz berish natijasini ko‘rsatuvchi interaktiv sahifada foydalanuvchi o‘zi qiziqqan deputat yoki qonunni qidirishi mumkin, bu esa passiv o‘quvchini faol tadqiqotchiga aylantiradi. Birinchi xavf haddan ortiq soddalashtirishdir. Murakkab qonunni tushunarli qilish zarur, lekin qisqa videoda muhim shart yoki istisno tushib qolsa, yosh tomoshabin noto‘g‘ri tasavvur bilan qoladi. Shu sababli har bir qisqa kontent to‘liq manbaga, ya’ni qonun loyihasi matniga yoki stenogrammaga havola berishi lozim. Ikkinchi xavf siyosiy betaraflikning buzilishidir. Yoshlarga yoqadigan jonli uslub ba’zan deputatni masxara qilishga yoki bir tomonni ko‘tarishga olib keladi. Cappella va Jamieson siyosatni faqat kurash sifatida ko‘rsatuvchi yoritish fuqarolarda ishonchsizlik va befarqlikni kuchaytirishini ko‘rsatgan. Yoshlar uchun tayyorlangan kontent ham shu tuzoqqa tushsa, maqsad aksiga o‘zgaradi, ya’ni parlamentga qiziqish o‘rniga undan ko‘ngil sovishi paydo bo‘ladi. Uchinchi xavf platforma algoritmlariga bog‘liqlikdir. Kontent qaysi foydalanuvchiga ko‘rsatilishini algoritm hal qiladi, shu sababli parlamentdagi muhim, ammo jozibasiz masalalar yosh auditoriyaga umuman yetib bormasligi mumkin. Habermas ta’riflagan jamoat maydoni umumiy ahamiyatli masalalarning ochiq muhokamasiga tayanadi. Agar yoshlar faqat o‘zlari yoqtirgan mavzularni ko‘rsa, bu muhokama maydoni torayadi. Shu bois

tahririyat ahamiyatli masalalarni ko‘ngilochar shaklga solib bo‘lsa ham, yosh auditoriya ko‘rishi uchun alohida e’tibor berishi kerak.

Tahlil asosida to‘rt bosqichli model taklif qilinadi. Birinchi bosqich tanlov, bunda yoshlar hayotiga bevosita tegadigan qonun va qarorlar belgilanadi. Ikkinchi bosqich tayyorlash, bunda murakkab matn sodda tilga o‘giriladi, har bir da’vo manba bilan tasdiqlanadi va shakl tanlanadi. Uchinchi bosqich tarqatish, bunda kontent yoshlar eng ko‘p foydalanadigan platformalarga joylanadi. To‘rtinchi bosqich qayta aloqa, bunda izohlar va savollar o‘rganilib, keyingi sonlar yoshlarning haqiqiy qiziqishiga moslanadi. O‘zbekiston sharoitida ijtimoiy tarmoq va messenjerlar, xususan Telegram yoshlar orasida keng tarqalgan deb hisoblanadi, shuning uchun tarqatish bosqichida ularning imkoniyatidan foydalanish tabiiy yo‘l bo‘ladi. Shu bilan birga o‘zbek tilidagi parlament podkastlari hozircha kam, bu esa yangi tahririyat uchun bo‘sh nisha ochadi. Biroq bu fikr bozor tadqiqoti bilan tasdiqlanishi kerak. Natijalar parlament faoliyatini yoshlarga yetkazish masalasi texnik jihat bilan cheklanmay, mazmuniy tomonga ham borib taqalishini ko‘rsatadi. Shakl o‘zgarib, mazmun yuzaki bo‘lib qolsa, yoshlarning ishonchi qozonilmaydi. Shu bois taklif etilgan modelda sodda til bilan aniq manba birga turadi. Yoshlar nafaqat tushunarli, tekshirsa bo‘ladigan axborotga ham ehtiyoj sezadi.

Amaliyot uchun to‘rtta tamoyil ajratilishi mumkin. Birinchisi til sodda bo‘lishi, ammo rasmiy atamaning ma’nosi yo‘qolmasligi. Ikkinchisi har bir da’vo manba bilan tasdiqlanishi. Uchinchisi uslub jonli bo‘lsa ham xolis qolishi. To‘rtinchisi tayyorlash jarayonida yoshlarning o‘zi ishtirok etishi, ya’ni ularning savollari kontent mavzusiga aylanishi.

Model ikki tomonlama foyda beradi. Parlament uchun u yangi avlod bilan aloqa o‘rnatish vositasi, yoshlar uchun esa o‘z manfaatiga tegishli qarorlarni o‘z vaqtida bilish yo‘li. Kelgusi tadqiqotlarda yoshlar orasida so‘rov o‘tkazib, qaysi shakl ko‘proq qiziqish uyg‘otishini aniqlash, sinov podkastini ishga tushirib, tinglovchi ko‘rsatkichlarini o‘lchash va kontent shaklining bilimga ta’sirini tajriba orqali baholash maqsadga muvofiq. Tadqiqot podkast va vizual kontentlar parlament faoliyatini yoshlarga yetkazishda samarali vosita bo‘lishi mumkinligini ko‘rsatdi. Tushuntiruvchi podkast, haftalik sharh, qisqa video, infografika va interaktiv sahifa bir biridan farq qiladigan imkoniyat beradi. Ularni birga qo‘llash eng yaxshi natija beradi. Shu bilan birga haddan ortiq soddalashtirish, siyosiy betaraflikning buzilishi va algoritmga bog‘liqlik xavflarini hisobga olish zarur. Bu xavflarni kamaytirish uchun har bir kontentni to‘liq manbaga bog‘lash, uslubni xolis saqlash va muhim masalalarni yoshlar ko‘radigan shaklga solish tavsiya etiladi. Amaliy jihatdan tanlov, tayyorlash, tarqatish va qayta aloqadan iborat to‘rt bosqichli modelni parlament matbuot

xizmati va tahririyatlar sinab ko‘rishi mumkin. Shunda parlament yoshlar uchun yaqin, tushunarli va ishonchli axborot manbaiga aylanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Bennett W. L. (ed.). Civic Life Online: Learning How Digital Media Can Engage Youth. Cambridge, MA: MIT Press, 2008.
2. Berry R. Will the iPod Kill the Radio Star? Profiling Podcasting as Radio // Convergence. 2006. Vol. 12, No. 2.
4. Cappella J. N., Jamieson K. H. Spiral of Cynicism: The Press and the Public Good. New York: Oxford University Press, 1997.
5. Habermas J. The Structural Transformation of the Public Sphere: An Inquiry into a Category of Bourgeois Society / transl. by T. Burger. Cambridge, MA: MIT Press, 1989.
6. Jenkins H. Convergence Culture: Where Old and New Media Collide. New York: New York University Press, 2006.
7. Katz E., Lazarsfeld P. F. Personal Influence: The Part Played by People in the Flow of Mass Communications. Glencoe, IL: Free Press, 1955.
8. Mayer R. E. Multimedia Learning. 2nd ed. New York: Cambridge University Press, 2009.
9. Newman N., Fletcher R., Eddy K., Robertson C. T., Nielsen R. K. Reuters Institute Digital News Report 2023. Oxford: Reuters Institute for the Study of Journalism, 2023.